

Β. ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Μελέται καὶ λόγοι.

Τόμος πρῶτος, 1937, σελ. 337.

Τόμος δεύτερος, 1939, σελ. 320.

Τόμος τρίτος, 1940.

Τόμος τέταρτος, 1940.

Τόμος πέμπτος, 1940.

Γ. ΡΥΘΜΟΙ ΛΘΑΝΑΤΩΝ

*Ποσιητικά μεταφράσεις γερμανικῶν, ἀγγλικῶν, γαλλικῶν,
ἰταλικῶν καὶ ἄλλων ποιημάτων.*

Τόμος πρῶτος, 1935, σελ. 120.

Τόμος δεύτερος, 1936, σελ. 120.

Τόμος τρίτος, 1937, σελ. 128.

Τόμος τέταρτος (ὑπὸ Εκδοσιν).

Δ. ΕΛΛΣΣΟΝΕΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

1. *Das weltbildende Prinzip in der platonischen Philosophie*, Διδακτορικὴ διατριβὴ, Leipzig, 1899.—*Ανάλεκτα*, 3, 1940.
2. *Ὑπόμυημα εἰς τὸν Ιωζὸν Ψαλμόν*, Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ ἐν Ἀθήναις, 1899.—*Ανάλεκτα*, 4, 1940.
3. *Ολίγα τινὰ περὶ τῆς Ἐβραϊκῆς ποιήσεως*, Λόγος εἰσιτήριος, ἐν Ἀθήναις, 1900.—*Ανάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 255 κ. ἔξ.
4. *Ἐπικριτικὴ τῆς διατριβῆς N. A. Παπαγιαννούλου «Ἡρῷ τῆς οὐκινῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ»*, ἐν Ἀθήναις, 1900.—*Ανάλεκτα*, 4, 1940.
5. *Ἐλεγχος N. A. Παπαγιαννούλου*, ἐν Ἀθήναις, 1903.—*Ανάλεκτα*, 4, 1940.
6. *Ἀνδρῶν ἐπιφανῶν μίσησις*, ἐν Ἀθήναις, 1903.—*Ανάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 298 κ. ἔξ.
7. *Η ψυχικὴ αληθονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον ὡς παράγοντες τῆς διαρολας καὶ τοῦ χρονικῆς*, ἐν Ἀθήναις, 1906.—*Ανάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 80 κ. ἔξ.
8. *Η δόξα περὶ τῶν σπλάγχνων ὡς ἔδρας τῆς ψυχῆς*, ἐν Τεσσαρακονταετηρίδι τῆς καθηγεσίας Κωνσταντίνου Κόντου, ἐν Ἀθήναις, 1909.—*Ανάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 123 κ. ἔξ.
9. *Μελετήματα φιλοσοφικά, Α'*, ἐν Ἀθηνᾷ, 20, 1909.—*Ανάλεκτα*, 4, 1940.
10. *Μελετήματα φιλοσοφικά, Β'*, ἐν Ἀθηνᾷ, 1909.—*Ανάλεκτα*, 4, 1940.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΡΕΤΙΚΗΣ
ΤΟΜΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: ΕΠ. ΑΟΖΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Θ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΥ

11. *Max Heinze*, ἐν Ἀθηνᾷ, 21, 1909.—*Ανάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 311 κ. ἔξ.
12. *Μελετήματα φιλοσοφικά, Γ'*, ἐν Ἀθηνᾷ, 22, 1910.—*Ανάλεκτα*, 4, 1940.
13. *Γουλιέλμος Wundt καὶ Hermann Ebbinghaus*, ἐν Ἀθήναις, 1911.
—*Ανάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 315 κ. ἔξ.
14. *Η μετεμψύχωσις*, ἐν Μελέτῃ, 1911.—*Ανάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 172 κ. ἔξ.
15. *Ἐπιπαιδευτικά*, ἐν Ἀθήναις, 1911.—*Ανάλεκτα*, 4, 1940.
16. *Η φιλοσοφία ἐν τῷ Καποδιστριακῷ Πανεπιστημίῳ*, ἐν Ἀθήναις, 1911.
17. *Η πειραματικὴ παιδαγωγικὴ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων*, ἐν Μελέτῃ, 1911.—*Ανάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 61 κ. ἔξ.
18. *Η περὶ τῆς ἔδρας τῆς φιλοσοφίας κρίσις*, ἐν Ἀθήναις, 1912.—*Ανάλεκτα*, 3, 1940.
19. *Δογικά*, ἐν Ἀθήναις, 1912.—*Ανάλεκτα*, 3, 1940.
20. *Τῆς φιλοσοφίας ἡ διπόθεσις καὶ ἡ ἐπὶ τὸν βίον ροπή*, Λόγος εἰσιτήριος, ἐν Ἀθήναις, 1913.—*Ανάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 52 κ. ἔξ.
21. *Πειραματικὴ Ψυχολογία καὶ Ψυχολογικὰ Ἐργαστήρια*, ἐν Ἀθήναις, 1913.—*Ανάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 44 κ. ἔξ.
22. *Η ἀρχὴ τῆς περὶ μετεμψυχώσεως δόξης τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων*, ἐν Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου, 1913.—*Ανάλεκτα*, 3, 1940.
23. *Φιλοσοφικοὶ ὄροι—Emanation—ἀπορροή*, ἐν Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου, 1913.—*Ανάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 220 κ. ἔξ.
24. *Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία*, ἐν ταῖς «Ἀθήναις», τῇ ἐφημερίδι, 1914.—*Ανάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 18 κ. ἔξ.
25. *Η φιλοσοφία ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ*, ἐν Ἀθήναις, 1915.—*Ανάλεκτα*, 1, 1939, σελ. 34 κ. ἔξ.
26. *Φιλοσοφικαὶ ἐπιστάσεις Α'*, ἐν Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου, 1916-1917.
—*Ανάλεκτα*, 2, 1939.
27. *Φιλοσοφικαὶ ἐπιστάσεις Β'*, ἐν Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου, 1916-1917.—*Ανάλεκτα*, 4, 1940.
28. *Η αὐτοχειρία*, ἐν Νεοελληνικῇ Ἐπιθεωρήσει, 1918.—*Ανάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 231 κ. ἔξ.
29. *Η αἱρετία Ἑλλάς*, Λόγος πατ' ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου ρηθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῇ 25ῃ Μαρτίου 1919, ἐν Ἀθήναις, 1919.—*Ανάλεκτα*, 1, 1937 σελ. 7 κ. ἔξ.
30. *Ἀκαδημαϊκά*, ἐν Πανηγυρικῷ τόμῳ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, 1920.
—*Ανάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 177 κ. ἔξ.
31. *Einfühlung*, ἐν Πανηγυρικῷ ἀφιερωματι εἰς Γ'. Χατζιδάκην, 1920.
—*Ανάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 224 κ. ἔξ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΚΑΘΗΓΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΕΤΡΟΥ
ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ

32. *Φιλοσοφικαὶ ἐπιστάσεις*, Δευτερολογία, ἐν Ἑπτηροΐδι Πανεπιστημίου, 1920.
33. *Ίσουμα τῆς γυναικὸς ἐν τῇ ἀρχαὶ Ἑλλάδι, ἐν Ἀρχεῖῳ Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν ἐπιστημῶν*, 1923. — *Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 218 κ. ἑξ.
34. *Σεβαστοπούλεου ἀγάρος κόροις*, ἐν *Ἀθήναις*, 1923. — *Ἀνάλεκτα*, 2, σελ. 198 κ. ἑξ.
35. *Ζητήματα ὁμηρικῆς ψυχολογίας. Τρίζονται ψυχαῖ, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 2, 1927. — *Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 204 κ. ἑξ.
36. *Ζητήματα δημητρικῆς ψυχολογίας. Άἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι καὶ οἱ πεφροὶ, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 1927. — *Ἀνάλεκτα*, 3, 1940.
37. *Πυθαγόρεια σύμβολα. Ἡ φύτρα κνάμων ἀπέχεσθαι, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 2, 1927. — *Ἀνάλεκτα*, 3, 1940.
38. *Ἐγκέφαλος καὶ ψυχὴ ἐν τῇ ἀρχαὶ Ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 3, 1928. — *Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 158 κ. ἑξ.
39. *Neugriechische Philosophie*, ἐν Ueberweg's Grundriss der Geschichts der Philosophie, 5, ἔκδ. 12η, 1928.
40. *Προσφάτησις ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 1929. — *Ἀνάλεκτα*, 4, 1940.
41. *Ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ τὸν μετὰ τὴν ἀλωσιν χρόνον, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 4, 1929. — *Ἀνάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 162 κ. ἑξ.
42. *Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἑλλάς, πρυτανικὸς λόγος, ἐν Ἀθήναις*, 1930. — *Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 36 κ. ἑξ.
43. *Ἐκθεσις τῶν ἐπὶ τῆς πρυτανείας μου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ πεπαγμένων, ἐν Ἀθήναις*, 1930. — *Ἀνάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 245 κ. ἑξ.
44. *Πειραματικαὶ μνημονικαὶ ἔρευναι. Λ'. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἵσχυος τῆς μνήμης καὶ τὰς διαφόρους ἥλικίας, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 5, 1930. — *Ἀνάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 91 κ. ἑξ.
45. *Β'. Ἡ πορεία τῆς λίθης, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 5, 1930. — *Ἀνάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 106 κ. ἑξ.
46. *Γ'. Μνήμης ἀσκησις καὶ συνάσκησις, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 6, 1931. — *Ἀνάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 120 κ. ἑξ.
47. *Δ'. Εὐφυΐα καὶ μνήμη, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 6, 1931. — *Ἀνάλεκτα*, 2, 1939, σελ. 135 κ. ἑξ.
48. *Ε'. Μνημονικαὶ μέθοδοι, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 6, 1931. — *Ἀνάλεκτα*, 2, σελ. 147 κ. ἑξ.
49. *Πειραματικαὶ ἔρευναι. Ὁ χρόνος τῆς ἀντιδράσεως καὶ ἡ εὐφυΐα. Α'. Ὁ χρόνος τῆς ἀπλῆς ἀντιδράσεως, ἐν Πρωτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*, 7, 1932. — *Ἀνάλεκτα*, 3, 1940.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΟΝΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΟΥ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006
ΕΦΕΛΛΟΣ Κ.Π.

- ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΣ

50. *Recherches expérimentales. Le temps de réaction et l'intelligence.* B. *La réaction composée et sa relation avec la réaction simple* ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 9, 1934.—'Ανάλεκτα, 3, 1940.

51. *Recherches expérimentales. Le temps de réaction et l'intelligence.* C. *Le temps de réaction et sa relation avec l'intelligence*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—'Ανάλεκτα, 3, 1940.

52. *Ψυχολογικαὶ πειραματικαὶ ἔρευναι. Ὁ χρόνος τῆς ἀντιδράσεως καὶ η εὐφυΐα*, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἑπετηρίδι Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1936, σελ. 5 κ. ἑξ.

53. *Tὸ γέγονον τῆς Ἀκαδημίας.* Λόγος προεδρικός, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—'Ανάλεκτα, 2, 1939, σελ. 23 κ. ἑξ.

54. *Ἄις Ἀκαδημιαὶ καὶ η Ἑλλάς.* Λόγος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ πανηγυρικός ἐπὶ τῇ 25ῃ Μαρτίου, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—'Ανάλεκτα, 2, 1939, σελ. 5 κ. ἑξ.

55. *Ηροσφρώνησις* ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—'Ανάλεκτα, 5, 1940.

56. *Ἡ φιλοσοφία καὶ η Ἑλλάς.* Λόγος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 11, 1936.—'Ανάλεκτα, 3, 1940.

57. *Tὰ ἐπὶ τῆς προεδρίας μου πεπραγμένα* ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 12, 1937.—'Ανάλεκτα, 2, 1939, σελ. 275 κ. ἑξ.

58. *Recherches de psychologie expérimentale. L'imagination et ses relations avec les autres fonctions psychiques.*—A. *La marche du développement de l'imagination et sa puissance*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 13, 1938.—'Ανάλεκτα, 3, 1940.

59. *Recherches de psychologie expérimentale. L'imagination et ses relations avec les autres fonctions psychiques.*—B. *L'imagination et la mémoire*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 13, 1938.—'Ανάλεκτα, 3, 1940.

60. *Recherches de psychologie expérimentale. L'imagination et ses relations avec les autres fonctions psychiques.*—C. *L'imagination et l'intelligence*, ἐν Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 14, 1939.—'Ανάλεκτα, 3, 1940.

61. *Experimentelle psychologische Forschungen. Die Phantasie und ihre Beziehungen zu den anderen Seelentätigkeiten.*—A. *Der Vorgang der Entwicklung der Phantasie und ihre Stärke*, ἐν Archiv f. d. ges. Psych., 102, 1938.

62. *Experimentelle psychologische Forschungen. Die Phantasie und ihre Beziehungen zu den anderen Seelentätigkeiten.* B. *Phantasie und Gedächtnis*, ἐν Archiv f. d. ges. Psych., 105, 1939.

63. *Experimentelle Psychologische Forschungen. Die Phantasie und ihre Beziehungen zu den anderen Seelentätigkeiten.* C. Phantasie und Intelligenz, ἐν Archiv f. d. ges. Psych., 105, 1939.
64. Ψυχολογικαὶ πειραματικαὶ ἔρευναι. *Φαντασία καὶ εὐφυΐα*, ἐν Ἑκατονταετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1940.
65. *Das griechische Denken im Wandel der Jahrhunderte*, ἐν τῷ βιβλίῳ *Unsterbliches Hellas*, Berlin, 1938.
66. Ἡ ηθικὴ συνείδησις καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὰς ἄλλας ψυχικὰς λειτουργίας. A. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως τῆς ηθικῆς συνείδησεως, ἐν Πράκτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, 15, 1940.—*Ἀνάλεκτα*, 3, 1940.
67. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς λαχόνος τῆς εὐφυΐας κατὰ τὰς διαφόρους ηλικίας καὶ τὰ φῦλα.—*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
68. *Φαντασίας ἀσκησις καὶ συνάσκησις*.—*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
69. *Εὐφυΐας ἀσκησις*.—*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
70. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως τῆς θρησκευτικῆς συνείδησεως κατὰ τὰς διαφόρους ηλικίας.—*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
71. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως τῆς καλαισθητικῆς συνείδησεως κατὰ τὰς διαφόρους ηλικίας.—*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
72. Ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συναισθήματος κατὰ τὰς διαφόρους ηλικίας.—*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
73. Συνάφεια εὐφυΐας καὶ ηθικῆς συνείδησεως.—*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
74. Συνάφεια εὐφυΐας καὶ θρησκευτικῆς συνείδησεως. —*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
75. Συνάφεια εὐφυΐας καὶ καλαισθητικῆς συνείδησεως. —*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
76. Συνάφεια εὐφυΐας καὶ συναισθήματος. —*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
77. Συνάφεια ηθικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνείδησεως.—*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
78. Συνάφεια ηθικῆς καὶ καλαισθητικῆς συνείδησεως.—*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
79. Συνάφεια ηθικῆς συνείδησεως καὶ συναισθήματος. —*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
80. Συνάφεια θρησκευτικῆς καὶ καλαισθητικῆς συνείδησεως. —*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
81. Συνάφεια θρησκευτικῆς συνείδησεως καὶ συναισθήματος. —*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.
82. Συνάφεια καλαισθητικῆς συνείδησεως καὶ συναισθήματος. —*Ἀνάλεκτα*, 5, 1940.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΥΠΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΥΠΟΥ

83. Συνάφεια φαντασίας καὶ ἡθικῆς συνειδήσεως.—^ο Ανάλεκτα, 5, 1940.
84. Συνάφεια φαντασίας καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως.—^ο Ανάλεκτα, 5, 1940.
85. Συνάφεια φαντασίας καὶ καλαισθητικῆς συνειδήσεως.—^ο Ανάλεκτα, 5, 1940.
86. Συνάφεια φαντασίας καὶ συναισθήματος.—^ο Ανάλεκτα, 5, 1940.
87. Συνάφεια μυήμης καὶ ἡθικῆς συνειδήσεως.—^ο Ανάλεκτα, 5, 1940.
88. Συνάφεια μυήμης καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως.—^ο Ανάλεκτα, 5, 1940.
89. Συνάφεια μυήμης καὶ καλαισθητικῆς συνειδήσεως.—^ο Ανάλεκτα, 5, 1940.
90. Συνάφεια μυήμης καὶ συναισθήματος.—^ο Ανάλεκτα, 5, 1940.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΑΝΑΤΟΥ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΛΗΨΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΟΥ ΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΖΩΝΑ

Περὶ τῆς ἀξίας τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βορέα δὲν θὰ διμιλήσωμεν ἐνταῦθα. Ἀνέδειξαν αὐτὰ ἥδη καὶ οἱ "Ελληνες καὶ οἱ ξένοι, οἵτινες ἀνεκήρυξαν τὸν Βορέαν ἔθνικῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ ψυχολογίας δημιουργὸν καὶ ἄξιον διάδοχον τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Καὶ οὐ μόνον τὴν πραγματικὴν ἀξίαν αὐτῶν ἔξηραν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνυπέρβλητον γλῶσσαν, δικαίως. Όμοιογενεῖται πράγματι ὅπερ πάντων δτι ὁ διεξερχόμενος τὰ βιβλία τοῦ Βορέα νομίζει δτι ἔχει ἀνὰ χεῖρας τὸν Πλάτωνα καὶ ἔντονος εἰς τὴν μελέσσυτον γλῶσσαν καὶ τὴν σαιρήνειαν καὶ τὴν ἐνάργειαν τῶν ἀναλύσεων καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν δρισμῶν τοῦ λογοδαιδάλου "Ελληνος φιλοσύφου.

Διαλάμπουσι δ' αἱ ἀρεταὶ αὗται πρώτιστα πάντων ἐν ταῖς ἐπὶ μέρους φιλοσοφικαῖς ἐπιστήμαις, ὅσας ἐπραγματεύθη μέχρι τοῦδε ὁ Βορέας, τῇ Λογικῇ καὶ τῇ Ψυχολογίᾳ καὶ τῇ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἔτι δὲ τῇ Θεωρίᾳ τῆς γνώσεως, ἢν μετὰ τῆς Λογικῆς θεωρεῖ οὕτως προπαιδείαν τῶν τε ἄλλων ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας.

ΠΙ οὐτιστηκεῖ, η αὐτοτέλεια καὶ η ἐνάργεια εἶναι αἱ μέγισται τῆς Λογικῆς τοῦ Βορέα ἀρεταί. Καὶ διήκουσιν αἱ ἀρεταὶ αὗται δι' ὅλου τοῦ βιβλίου, ἐκτιμονται δὲ τὸ μὲν ἐν τῇ διατυπώσει ίδιων γνωμῶν, τὸ δὲ ἐν τῇ κατατάξει τῆς ὑλῆς καὶ τῇ διασαφήσει τῶν ξητημάτων.

Πρέπει δὲ πρώτιστα πάντων νὰ σημειωθῇ δτι η Λογικὴ αὕτη δὲν κατατρίβεται εἰς ἀγόνους ξητήσεις. Ἀποκρούει δὲ Βορέας καὶ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων τὰς γνώμας, καὶ δὲ η λογικὴ συμπέπτει πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως καὶ τὴν μεταφυσικήν, ἀπὸ τῶν Ἐλεατῶν καὶ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τοῦ Ἐγέλου, δστις ταυτίζων τὸ νοεῖν πρὸς τὸ εἶναι διδάσκει δτι η λογικὴ εἶναι η ἐπιστήμη

ἀπολύτου ἴδεας, καὶ τῶν ἄλλων ϕωμαντικῶν αληθέντων φιλοσόϕων καὶ τῶν νέων θιασωτῶν αὐτῶν, οἵτινες, ἵνα κατοχυρώσωσι τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, ἀποχωρίζουσιν ἀπὸ τοῦ ψυχικοῦ τὸ λογικὸν στοιχεῖον τέλεον καὶ δίδουσιν εἰς αὐτὸν πραγματικὴν ὑπόστασιν ἀνάλογον πρὸς τὰς πλατωνικὰς ἴδεας, ὡς ἐρμηνεύουσιν αὐτάς, θεωροῦσι δὲ τὴν λογικὴν ἐκτῶν προτέρων ἐπιστήμην, ἥτις διά τινος ἐνοράσεως καὶ ἀμέσου ἐποπτείας στοχάζεται τῆς ἀληθείας⁽¹⁾. Ἐπαινεῖ δὲ τὸν Ἀριστοτέλην, οὗτον δὲ μεγαλοφυῖα ἔδρυσε τὴν ἀληθῆ λογικήν, τὴν ἐπιστήμην, ἥτις σκοπὸν προτίθεται νὰ ἔξετάσῃ τοὺς δρους καὶ τὰ εἶδη τῆς δοθῆταις νοήσεως καὶ δρίσῃ τοὺς νόμους ἢ τὰς ἀνωχὰς καὶ τοὺς κανόνας, καθὼς οὓς διφείλει νὰ νοῇ ὁ μέλλων νὰ ενστοχῇ ἐν τῇ ζητίσει τῆς ἀληθείας⁽²⁾. Καὶ συμφέρεται ἐν τούτῳ ὁ Βορέας ὅχι μόνον πρὸς τὴν παλαιὰν παραδοσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς κρατίστους τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Λογικῆς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου μέχρι τοῦ Σπινόζα καὶ τοῦ Λειβνιτίου, ἀπὸ τοῦ Ερβάρτου μέχρι τοῦ Whately καὶ τοῦ J. St. Mill καὶ τοῦ Jevons καὶ τοῦ Sidgwart καὶ τοῦ Benno Erdmann καὶ τοῦ Wundt καὶ δοσοὶ ἄλλοι οὐ μόνον τὰ ἀλλα τῆς ἐπιστήμης ταύτης μέρη ἐπραγματεύθησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν γενικὴν μεθοδολογίαν μᾶλλον ἀνέπτυξαν καὶ τὰς εἰδικὰς μεθόδους τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν⁽³⁾.

Ομοίαν αὐτοτέλειαν καὶ ἐνάργειαν παραστάσεως ἐπιδεικνύει ὁ Βορέας καὶ ἐν τῇ ἔξετάσει τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν κρίσεων καὶ τῶν λογικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν συλλογισμῶν, ὡς ἐλέγχει καὶ ἀπλῆ ἀνάγνωσις τοῦ μέρους τούτου.

Ἴσοστάσιος εἶναι δὲ αὐτοτέλεια καὶ δὲξύνους διάθεσις τῶν πραγμάτων ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει, τῷ τῆς μεθοδολογίας, ὅπου καὶ τοὺς ψευδωνύμους συλλογισμοὺς ἀνάγει πάντας εἰς ἐν μόνον εἶδος, τὸ τῆς μεταβάσεως εἰς ἄλλο γένος, ἀνευρίσκει δὲ τὸ δίδαγμα τοῦτο καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει⁽⁴⁾.

Πολλῆς ἐπιστάσεως ἄξια εἶναι καὶ τὰ κατὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν ἐπιστημῶν, ἥν ἔξετάζει μετ' ἀκριβείας ὁ Βορέας. Ἀνασκοπῶν ἐνταῦθα τὰς ταξινομήσεις τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Βάκωνος, τοῦ Bentham, τοῦ Ampère, τοῦ Comte, τοῦ Spencer, τοῦ Mill, τοῦ Ἐγέλου, τοῦ Wundt, τοῦ Dilthey καὶ ἄλλων καὶ ἐπιδεικνύων ἀτοπίας αὐτῶν εἰσάγει νέαν ταξινόμησιν ἐν πολλοῖς διαφέρουσαν τῶν

(1) Θεοφίλου Βορέα, 'Ἀκαδημεικά, 1, Λογική, 1932, σελ. 6, 81 κ. ἐξ.

(2) Αὐτόθι σελ. 2.

(3) Αὐτόθι σελ. 27.

(4) Αὐτόθι, σελ. 217.

ἄλλων⁽¹⁾. Μετὰ σαφηνείας δ' ἔξετάζει καὶ τὰ κατὰ τοὺς τύπους τῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου τοὺς ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Βάκωνος καὶ τοῦ J. St. Mill εἰσαχθέντας, οὓς μετὰ τοῦ Liberatore καὶ τοῦ Wundt ἀνάγει εἰς ἕνα μόνον⁽²⁾.

Διακρίνει δὲ τὴν Λογικὴν ταύτην καὶ βραχύτης πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πυκνότης σπανίᾳ καὶ παραδειγμάτων εὐστοχωτάτων ἐκλογή, ἔτι δὲ ἀναδρομαὶ ἴστορικαι ἐν παντὶ κεφαλαίῳ, μάλιστα εἰς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐχει δὲ αὕτη ἐν ὑποσημειώσει καὶ τὴν λατινικὴν ὁρολογίαν, πρᾶγμα ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ἐπιστήμονας. Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ Λογικὴ τοῦ Βορέα έγένετο τὸ ἐγκόλπιον ὅχι μόνον τῶν φιλολόγων καὶ τῶν θεολόγων, ἀλλὰ καὶ τῶν νομικῶν καὶ τῶν ἀλλων ἀντιρροσώπων τῶν ἐπιστημῶν.

**

Πολλῷ μᾶλλον διὰ τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν βραχύτητα τῆς διατυπώσεως τῶν διδαγμάτων καὶ τῶν νοημάτων τὴν πυκνότητα καὶ τὴν ἐνάργειαν ἔθιαμαίσθη ἡ Ψυχολογία τοῦ Βορέα, ἐν ᾧ δὲ συγγραφεὺς τὰ ἔξῆς κατὰ σειρὰν ἔξετάζει ζητήματα, τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ τοὺς κλάδους τῆς ψυχολογίας καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς συναγωγῆς καὶ τῆς παραστάσεως τῶν πορισμάτων τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν καὶ τὴν ἴστοριαν τῆς ψυχολογίας καὶ τὴν σχέσιν σώματος καὶ ψυχῆς καὶ τὴν ψυχολογίαν τῆς γνώσεως καὶ τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς βουλήσεως καὶ τὰς ἀντικατίστασις τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ τοὺς νόμους τοὺς ψυχικοὺς καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ψυχικῶν φαινομένων.

Τὸ ἔργον τῆς ψυχολογίας καὶ τὴν μέθοδον καθιστάτων ἐνταῦθα ενθὺς ἐν ἀρχῇ δὲ Βορέας ἀποδοκιμάζει πάλιν ἴσχυρῶς πάντας ἐκείνους, δοσού κύριον ἔργον τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἐθεώρησαν τὴν ἔξετασιν τῆς ψυχῆς ὡς ἀρχῆς τῶν ψυχικῶν φαινομένων ἢ ἐρμηνεύουσι τὰ ψυχικὰ γεγονότα ἐξ ἐννοιῶν ἐκ τῶν προτέρων διὰ παραγωγικῶν συλλογισμῶν, ἀπὸ τῶν δπαδῶν τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, δοσού ἐν μέρει ἀνήκουσιν ἐνταῦθα, μέχρι τῶν φωμαντικῶν φιλοσόφων τῶν νεωτέρων χρόνων, τοῦ Ἐγέλου καὶ τοῦ Fichte καὶ τοῦ Schelling καὶ τῶν νεωτέρων δπαδῶν αὐτῶν, ὃν δὲ Βορέας ἀποκρούει τὰς φαντασιοδπούς καὶ μιστικούσας ὑπερβολάς. Αὐτὸς δὲ ἀσπάζεται τὴν ἐμπειρικήν, τὴν πειραιατικὴν ψυχολογίαν, ἥτις, ὡς πᾶσα ἀληθής ἐπιστήμη, ἀσφαλεῖς γνώμονας τῆς ἐρεύνης ἔχουσα τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα, τὰ ψυχικὰ γεγονότα ἔξιχνεύει πρῶτον, ὑστερον δὲ ἔξετάζει τὰ ἀνώτατα

(1) Λύτρων, σελ. 218 κ. ἕξ.

(2) Λύτρων, σελ. 254.

προβλήματα, οίον είναι τὸ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ψυχικῶν φαινομένων, δπερ γίνεται ὑπόθεσις καὶ τῆς πρώτης φιλοσοφίας.

Ἐντεῦθεν δὲ δρᾶται δὲ Βορέας τὴν ψυχολογίαν ὡς ἐπιστήμην, ἥτις κύριον σκοπὸν ἔχει νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα καὶ ὑποτυπώσῃ τοὺς ταῦτα διέποντας νόμους (¹).

Τὴν καθαρὰν συνειδητικὴν ψυχολογίαν δὲν ἔπαινεν δὲν Βορέας, ἀλλ' οὔτε τὰς ὑπερβολὰς ἀσπάζεται τῶν ἐναντίων σχολῶν, τῆς μορφολογικῆς καὶ τῆς διαρθρωτικῆς καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται, αἵτινες παραγνωρίζουσι πολλάκις τὴν ἀξίαν τῆς λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τοῦ ψυχικοῦ βίου (²).

Μετὰ θαυμαστῆς δὲ σαρηγείας καθορᾶται τὰ κατὰ τὴν σχέσιν τῆς ψυχολογίας πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ὥσπερ τοις δὲ τὰ κατὰ τὰς παντοίας μορφὰς τῆς ἐμπειρικῆς ψυχολογικῆς μεθόδου τῆς ἐρεύνης, ἀναιρεῖ δὲ τὰς ἐντάσεις τὰς προφερομένας ἐνίστε κατὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος, ἐλέγχει δὲ τὰς ἀτοπίας τῆς σχολῆς τοῦ Freud καὶ τῶν περὶ αὐτόν (³).

Καὶ τὰ κατὰ τὰς μεθόδους δὲ τῆς παραπτάσεως τῶν πορισμάτων τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν μετ' ἔξαιρέτου βραχύτητος καὶ ἀκριβείας διεξέρχεται δὲ Βορέας, τὰ κατὰ τοὺς μέσους ὅρους καὶ τὰς ἀποκλίσεις καὶ τὴν συνάφειαν καὶ τὰς γραφικὰς παραπτάσεις (⁴).

Ἄξιολογάταται εἶναι καὶ αἱ ἐν τῇ Ψυχολογίᾳ ἀναδρομαὶ τοῦ Βορέα, ὅστις πάντας τῆς ψυχολογίας τοὺς κλάδους ἵστορικῶς παρακολουθῶν ἔξαίρει πανταχοῦ τὰς ἔξαιρέτους συμβολὰς τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες καὶ τῶν περὶ τῆς ψυχῆς θεωριῶν εἰσῆγαγον τὰς κυριωτάτας καὶ τὰ κατὰ τὴν ὑλικὴν βάσιν τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ὥρισαν δὲ τὰ κατὰ τὸν ἔγκεφαλον καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα, ὑπετίπωσαν δὲ τὰς πρώτας περὶ ἐνεδράσεως τῶν ψυχικῶν φαινομένων ὑποθέσεις, ἔτι δὲ τὰς πρώτας περὶ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς γλώσσης θεωρίας, παρετήρησαν δὲ καὶ ἐσπούδασαν νὰ ἐρμηνεύσωσι τὰ πολλὰ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, εἰσῆγαγον δὲ καὶ τὰς περὶ τῆς βιουλήσεως καὶ τῆς ἔλευθερίας αὐτῆς γνώμας, ὃν ἐπέκεινα δλίγον τῇ οὐδὲν ἔχώρησεν ή ἐρευνα ἢ νεωτέρα. Καὶ οὐ μόνον τὴν ἀτομικὴν ψυχολογίαν κατέστησαν ὑποκείμενον ἔξετάσεως οἱ "Ἑλληνες, ὃς δὲ Βορέας δεικνύει, ἀλλὰ καὶ τῆς διαδικῆς ψυχολογίας καὶ τῶν ζῴων καὶ τῆς συγκριτικῆς ψυχολογίας καὶ τῆς παιδιολογικῆς κατέβαλον τὰς πρώτας βάσεις (⁵).

(¹) Θεοφίλου Βορέα, Ἀκαδημαικά, 2, Ψυχολογία, 1933, σελ. 1 κ. ἔξ.

(²) Λύτόθι, σελ. 6.

(³) Λύτόθι, σελ. 11 κ. ἔξ.

(⁴) Λύτόθι, σελ. 23.

(⁵) Λύτόθι, σελ. 40.

Πολλῷ θαυμασιωτέρα είναι ἡ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἔξετασις παρὰ τῷ Βορέᾳ, τῆς συστάσεως δῆλον δτὶ καὶ τῆς ψυχικῆς σημασίας ἕκαστου τῶν μερῶν αὐτοῦ, ὅπου ἡ πυκνότης προτανεύει καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν πραγμάτων^(¹).

Εἰς τὴν ἐπισκόπησιν τῶν κατὰ τὰς ψυχικὰς λειτουργίας δὲν είναι ἀνάγκη νὰ εἰσέλθωμεν.^² Ελάχιστα βιβλία θὰ ἥδυναντο νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὴν Ψυχολογίαν ταύτην ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῆς ὑλῆς καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ζητημάτων καὶ τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἔρευνῆς καὶ τῆς περιγραφῆς.

Οὐδὲν σχεδὸν διδαγμα παραλαμβάνει, ὡς ὁρθῶς λέγει ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ προλόγῳ, ἀνεξέλεγκτον, ἀλλ' ὑποβάλλει πάντα εἰς ἔξετασιν πειραματικὴν καὶ ἐλέγχει καὶ κατοχυρώνει. Καὶ δοσα δὲ αὐτὸς περιτέρω ἀνιχνεύει, διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος, μετ' ἀκριβεῖας ἀξιοζήλου διασπαρεῖ καὶ ἐμφανέστερα καθιστᾷ διὸ ἀριθμῶν καὶ πινάκων καὶ γραφικῶν παραστάσεων.

"Ἐχομεν πρὸς ὁρθαλμῶν τὰ περὶ τῶν κατ' αἴσθησιν παραστάσεων καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰς ἔξ αναμιήσεως καὶ τὰς ἐκ φαντασίας παραστάσεις^(³), ὡσαύτως δὲ τὰ περὶ τῶν παραστατικῶν τύπων^(⁴) καὶ τὰ περὶ τῶν συνειρμῶν τῶν ψυχικῶν στοιχείων καὶ τῆς πειραματικῆς ἔξετασεως αὐτῶν^(⁵).

Ἐναργεστέρα ἡ πειραματικὴ μέθοδος τοῦ Βορέα καθισταται ἐν τοῖς περὶ τῆς μνήμης, ὅπου ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν συντήρησιν τῶν μανθανομένων κατὰ τὰς ἥλικας καὶ τὰ φῦλα^(⁶) καὶ τὴν μνήμην καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν εὑφυΐαν^(⁷) καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἀπομνημονεύσεως^(⁸) καὶ τὴν ἀσκησιν καὶ συνάσκησιν ἐν τῇ μνήμῃ^(⁹) καὶ τὴν λίγιθην^(¹⁰), κατόπιν πειραματικῶν ἔρευνῶν, αἵτινες ἀνεκοινώθησαν ἐν τῇ "Ἀκαδημίᾳ καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς αὐτῆς^(¹¹).

Παραπλήσια είναι τὰ περὶ τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς, ἔτι δὲ τὰ περὶ δημιουργίας καὶ ἐμπνεύσεως διδά-

^(¹) Λύτροι, σελ. 75.

^(²) Λύτροι, σελ. 148.

^(³) Λύτροι, σελ. 150.

^(⁴) Λύτροι, σελ. 196.

^(⁵) Λύτροι, σελ. 210.

^(⁶) Λύτροι, σελ. 219.

^(⁷) Λύτροι, σελ. 221.

^(⁸) Λύτροι, σελ. 226.

^(⁹) Λύτροι, σελ. 232.

^(¹⁰) Πρακτ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 5, 1930, σελ. 230 κ. ἐξ., 882 κ. ἐξ. Λύτροι,

6, 1931, σελ. 6 κ. ἐξ., σελ. 188 κ. ἐξ., σελ. 424 κ. ἐξ.

γματα (¹), όν τὸν ἔλεγχον συνεπλήρωσεν δὲ Βορέας διὰ πολλαπλῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν, τῶν δποίων τὰ πορίσματα οὐ μόνον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν ἀνεκοινώθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν (²), ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ γερμανικῷ Archiv für die gesamte Psychologie (³) καὶ ἄλλοιτι.

Τῆς σφραγίδος τοῦ Βορέα τὸν ὕδιον τύπον φέρουσι καὶ δσα διδάσκει οὗτος περὶ τῆς νοήσεως καὶ τῆς πορείας τῆς ἀναπτύξεως, ἔτι δὲ τῶν εἰδικῶν λειτουργιῶν αὐτῆς, πρὸς δὲ τούτοις περὶ τῆς πειραματικῆς ἑξετάσεως τῆς νοήσεως καὶ τῶν νοητικῶν τύπων (⁴), δσαύτως δὲ τὰ περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν θεωριῶν τῶν περὶ τῆς γενέσεως αὐτῆς καὶ τῶν φυσιολογικῶν δρῶν τῆς δημιουργίας τῆς γλώσσης καὶ τῶν γλωσσικῶν κέντρων καὶ τῆς λειτουργίας αὐτῶν καὶ τῆς σχέσεως τῆς γλώσσης πρὸς τὴν διανόησιν (⁵).

* Ομοίαν δὲ αὐτοτέλειαν ἔπιδεικνύει καὶ ἐν τῇ ἑξετάσει τῶν συνασθημάτων, δπου καὶ ἴδιαν εἰσάγει διαίρεσιν δὲ Βορέας (⁶), εἰς διασάφησιν δὲ τῶν παντοίων συναισθημάτων καὶ οἵσεις παραθέτει μεγάλων ἀνιχνευτῶν τῶν παθῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, οἷοι εἶναι μάλιστα οἱ ποιηταί (⁷), δσαύτως δ' ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῶν περὶ τῆς βουλήσεως, ἔνθα καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀντιδράσεως πολλῆς ἐπιστάσεως ἀξίας πειραματικὰς ἐρεύνας ἔχει νὰ ἐπιδεῖξῃ (⁸), δν τὰ πορίσματα ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας (⁹) καὶ ἀλλαχοῦ (¹⁰), καὶ τῆς σχετικῆς ἔλευθερίας τῆς βουλήσεως κατὰ ὕδιον ὑπερμαχεῖ τρόπον (¹¹), πρὸς δὲ τούτοις ἐν τῷ περὶ τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ χαρακτῆρος (¹²), δπου καὶ ἄλλων μελετῶν αὐτοῦ ἐπάγεται πορίσματα (¹³).

Καὶ οὐ μόνον τὸν κανονικῶς ἔχοντα ψυχικὸν βίον ἔξιχνεύει οὗτως δὲ Βορέας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνωμάλους καταστάσεις αὐτοῦ, δσας ἑξετάζει,

(¹) Ἀκαδημεικά, 2, 1933, Ψυχολογία, σελ. 248 κ. ἑξ.

(²) Πρακτ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 13, 1938, σελ. 190.

(³) Τόμ. 102, 1938, σελ. 247 κ. ἑξ.—105, 1939, σελ. 243 κ. ἑξ.

(⁴) Ἀκαδημεικά, 2, Ψυχολογία, σελ. 265 κ. ἑξ.

(⁵) Αὐτόθι, σελ. 299 κ. ἑξ.

(⁶) Αὐτόθι, σελ. 326.

(⁷) Αὐτόθι, σελ. 314 κ. ἑξ.

(⁸) Αὐτόθι, σελ. 384 κ. ἑξ.

(⁹) 7, 1932, σελ. 359 κ. ἑξ.

(¹⁰) Ἐπιστ. Ἐπετηρίς τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1935—1936.

(¹¹) Ἀκαδημεικά, 2, Ψυχολογία, σελ. 372 κ. ἑξ.

(¹²) Αὐτόθι, σελ. 892 κ. ἑξ.

(¹³) Θεοφίλου Βορέα, Ἡ ψυχικὴ κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον ὡς παράγοντες τῆς διανοίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος, 1906.—Ἀνάλεκτα, 1, 1937, σελ. 80 κ. ἑξ.

τὰ δύνειρα^(¹), τὴν ὑπνοβασίαν^(²), τὰ φαινόμενα τοῦ ἐπακτοῦ ὕπνου^(³), τὴν ἐν τῇ ἐγρηγόρει ὑποβολήν^(⁴), καὶ πρὸς τούτοις τὰ φαινόμενα τὰ λεγόμενα παραψυχολογικά, ἵτοι τὰ τῆς τηλεπαθείας, τῆς τηλεγνωσίας, τῆς τηλεκινησίας, τῆς τηλεπλασίας καὶ ὅσα ἄλλα^(⁵).

Καὶ ἔρευνῷ πάντα τὰ τοιαῦτα φαινόμενα μετὰ νηφαλιότητος σπάνιας. Τοῦ πνευματισμοῦ ἀναζητεῖ τὰς ρίζας ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Ἑλλάδι, παρακολουθεῖ δὲ τὴν ἴστορίαν μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων, ἐκθέτει δὲ τοὺς κατ' αὐτοῦ προφερομένους λόγους^(⁶). Καὶ τὰς ἄλλας δὲ ὑποθέσεις τῶν περὶ ὃν ὁ λόγος φαινομένων μετὰ ψυχῆς ἀπροκαταλήπτου ὑποβάλλει εἰς ἔλεγχον ὁ Βορέας, τὴν περὶ αἰθερῶν σωμάτων καὶ πνευματικῶν ἀκτινοβολιῶν καὶ νευρικῶν ἀκτίνων καὶ χημικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ καθολικῆς συνειδήσεως καὶ παντογνωσίας, ἐξ ḥν ὑποθέσεων καὶ ἄλλα ψυχικὰ φαινόμενα σπουδάζουσι νὰ ἔρμηνεύσωσιν οἱ ἀποδεχόμενοι ταῦτας καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἴδιαν ὑπόστασιν καὶ τὴν ἀιτίανασίαν.

Ταύτας τὰς ὑποθέσεις, λέγει ὁ Βορέας, εὔπιστίας ἢ ἄλλων αἰτίων ἀποτελέσματα, αἰτίων ἔξω τοῦ χοροῦ τῆς αὐτηρᾶς ἐπιστήμης κειμένων, συνιστᾷ δὲ μόνον τὴν περαιτέρῳ ἀπροκατάληπτον ἔρευναν, ὡς ἀναγκαῖαν εἰς τὴν διαλεύκανσιν τῶν ζητημάτων τούτων. «Ἄλλο» εἶναι ἀνάγκη νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰς λέξεις αὐτοῦ. «Ἡ ἐπιστήμη», λέγει, «δρεῖται νὰ διαλευκάνῃ πάντα τὰ φαινόμενα καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν βίον ἀπὸ τῆς ἀποκρυφολογίας καὶ τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, ἕτι δὲ τῆς ἀπάτης, ἥτις λυμαίνεται τὰς κοινωνίας, ἐν αἷς σοβιοῦσιν οἱ χαρτομάντεις καὶ οἱ καφεμάντεις καὶ οἱ ὑπνομάντεις, οἱ ἐν τῷ ἐπακτῷ ὕπνῳ τὰ κεκρυμμένα δῆθεν ἐμφανίζοντες καὶ προλέγοντες τὰ μέλλοντα, καὶ οἱ ἄλλοι παντοῖοι ἀγύρται, περὶ ὃν θὰ ἡδύνατο τις νὰ εἴπῃ ὅσα ἄλλοτε περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ψευδομάντεως καὶ τῶν ἀταίρων αὐτοῦ δὲ ἀτεγκτος εἴπε Λουκιανός: «κατερόησαν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ὑπὸ δυοῖν τούτοις μεγίστοις τυραννούμενοι, ἀλπίδος καὶ φύβοι, καὶ διὰ δ τούτων ἐκατέρῳ ἐς δέον χρήσασθαι δυνάμενος τάχιστα πλουτίσειν ἀν ἀμφοτέροις γάρ, τῷ τε δεδιότι καὶ τῷ ἐλπίζοντι, ἀνάροτν τὴν πρόγυρων ἀναγκαιοτάτην τε καὶ ποιητικοτάτην οὖσαν, καὶ Δελφοὺς οὕτω πάλαι πλουτίσαι καὶ δοιδίμους γενέσθαι καὶ

(¹) Ἀκαδημικά, 2, Ψυχολογία, σελ. 411 κ. ἕξ.

(²) Λύτροι, σελ. 417 κ. ἕξ.

(³) Λύτροι, σελ. 419 κ. ἕξ.

(⁴) Λύτροι, σελ. 425 κ. ἕξ.

(⁵) Λύτροι, σελ. 428 κ. ἕξ.

(⁶) Λύτροι, σελ. 430 κ. ἕξ.

Δῆλον καὶ Κλάδον καὶ Βραγχίδας, τῶν ἀνθρώπων ἀεὶ δι' οὓς προεῖπον τυράννους, τὴν ἐλπίδα καὶ τὸν φόβον, φοιτῶντων ἐς τὰ ἵερά καὶ προμαθεῖν τὰ μέλλοντα δεομέρων καὶ δι' αὐτὸν ἐκατόμβιας θυσίας καὶ χρυσᾶς πλίνθους ἀνατιθέντων» καὶ μαντεῖον συστήσαντες καὶ χρηστήριον σφόδρα ἐπλούτησαν τάχιστα εὑρόντες ἀνθρώπους παχεῖς καὶ ἡλιθίους (Ἄλεξανδρος ἢ ψευδόμαντις 215 κ. ἔξ.). Εἶναι δημος ἀνάγκη οἱ ἐπιλαμβανόμενοι τοῦ ἐλέγχου τούτου ἀπροκατάληπτοι δλως καὶ πρόχειρον ἔχοντες ἐν τῇ ψυχῇ τὸ τοῦ Ἐπιχάριου

τἍφε καὶ μέμναστι πιστεῖν· ἀρθρα ταῦτα τὰν φρενῶν νὰ ἀκριβῶσι πρῶτον τὰ φαινόμενα, δταν μάλιστα πολλαὶ ὑπάρχωσι περὶ αὐτῶν ἀμφισβητήσεις, ἐν δὲ τῇ ἐρμηνείᾳ αὐτῶν τότε μόνον νὰ καταφεύγωσιν εἰς ἄλλας ὑποθέσεις, δταν πείσθωνται δτι δὲν ἔξιγονται ταῦτα διὰ τῶν γνωστῶν αἰτίων καὶ νόμων καὶ θεωριῶν·⁽¹⁾

Τὰ δύο τελευταῖα κειράλαια τῆς Ψυχολογίας τοῦ Βορέα παρέχουσι βραχεῖαν εἰκόνα τῶν κατὰ τοὺς ἀνιστάτους νόμους τῶν ψυχικῶν φαινομένων⁽²⁾ καὶ τὰς περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ψυχικοῦ βίου θεωρίας, διὰ βραχέων ἐπεξερχόμενος⁽³⁾ ὡς ἔξης καταλίγει· «Οὗτος λογίζει καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ψυχικῶν φαινομένων ἔτι καὶ νῦν δ παλαιὸς ἐκεῖνος τοῦ Ἀριστοτέλους λόγος· «πάντῃ πάρτας ἐπὶ τῷ χαλεπωτάτῳ λαβεῖν τινα πίστιν περὶ αὐτῆς» (Π. ψυχῆς Λ 1, 402, α 10) καὶ δ ἔτι παλαιότερος τοῦ Ἡρακλείτου «ψυχῆς πείρατα οὐκ ἀν ἔξενοι, πᾶσαν ἐπιπορευόμενος δδότι· οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει» (Ἀπ. 45. Diels)⁽⁴⁾.

*

Θαυμαστὴ εἶναι καὶ ἡ δέξινοια καὶ ἡ ἐνάργεια, ἢν δ Βορέας ἐπιδεικνύει ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῶν προβλημάτων, δτινα μέγιστον ἐπεγείρουσι τὸ διαφέρον τῶν ἀνθρώπων καὶ συγκινοῦσι τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν, τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων καὶ τῶν προβλημάτων τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως.

Δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ἢ θὰ πλανῶμεθα ἀείποτε ἐν τῇ ζητήσει; Τίς δὲ γίνεται ἀσφαλεστέρα πηγὴ τῆς γνώσεως καὶ αριτήριον τῆς ἀληθείας, αἱ αἰσθήσεις ἢ δ νοῦς; Τί δὲ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως; Ἰδοὺ τὰ προβλήματα τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, δτινα ἐκ παλαιοτάτου συνταράσσουσι τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Καὶ εἶναι πράγματι ἀνυπέρβλητος ἡ δεξιότης, μεθ' ἧς δ

⁽¹⁾ Αὐτόθι, σελ. 435 κ. ἔξ.

⁽²⁾ Αὐτόθι, σελ. 440 κ. ἔξ.

⁽³⁾ Αὐτόθι, σελ. 444 κ. ἔξ.

⁽⁴⁾ Αὐτόθι, σελ. 449 κ. ἔξ.

Βορέας ἀναλύει ἔκαστον τῶν ζητημάτων καὶ διακρίνει τὰς σχολὰς καὶ παρατάσσει ἐκάστης τούτων τοὺς κυριωτάτους ἀντιπροσώπους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων καὶ ἐκθέτει τὰς γνώμας αὐτῶν καὶ διατυπώνει ἐν τέλει τὴν ἴδιαν γνώμην καὶ κατευθύνει ἔκαστον εἰς τὴν δδόν, ἐν ᾧ δύναται ὅρθην περὶ τῶν προβλημάτων τούτων νὰ δημιουργήσῃ πεποίθησιν.

Οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ προβλήματι, τῷ περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως. Τῆς ἀκραίας δογματικῆς σχολῆς ἀποδοκιμάζων τὰ διδάγματα, καθ' ἂν τὰ πάντα δυνάμεια νὰ γνωρίσωμεν μετ' ἀσφαλείας, ὡσαύτως δὲ τῆς ἀκραίας σκεπτικῆς σχολῆς τὴν ἀτεγκτον ἀμφιβολίαν, ἔτι δὲ τῆς πραγματικῆς σχολῆς τὰς ἀτόπους παραδοξολογίας, ἀντέχεται τῆς κριτικῆς θεωρίας, ἥτις διδάσκει ὅτι καὶ ἡ ἐμπειρικὴ γνῶσις ἀγει μέχρι τινὸς εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ διὰ συλλογισμῶν πέρα τῆς ἐμπειρίας χωρούσα. «Πολλοῦ λόγου ἄξιοι», λέγει, «εἶναι οἱ κατὰ τῆς δογματικῆς αἰρέσεως προφεοδμενοὶ λόγοι. Η δογματικὴ σχολὴ δρμάται ἀπὸ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦ προϊούσης γνώσεως. Ἀλλ', ὡς παρετηρήθη, ἡ αἴρεσις αὗτη δὲν δύναται νὰ στοχάζηται τοῦ δρυθοῦ, διὸ καὶ ἐκ παλαιοτάτου χρόνου ἐπολεμήθη ὑπὸ τῆς νηφούσης φιλοσοφικῆς διανοίας. Ἐὰν ἡ αἴρεσις αὗτη ἐγίνετο ἀποδεκτὴ ἐν τῇ ἀπολύτῳ αὐτῆς ἐννοίᾳ, θὰ ἐπρεπε νὰ συνομολογήσῃ πᾶς τις ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ περιφρανεῖς ἀπάται τῶν αἰσθήσεων παρέχουσιν ἀκριβῆ εἰκόνα τῶν περὶ ἡμᾶς ὅντων καὶ γινομένων, ὡσαύτως δὲ ὅτι οὐδέποτε σφάλλεται ὁ νοῦς ἐν τῇ ζητήσει τῆς ἀληθείας. Ὁτι δυμώς τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, ἐλέγχει ἡ ἀκριβεστέρα ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν πραγμάτων.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τῆς αὐστηρᾶς σκεπτικῆς σχολῆς πολλοὶ ἐκ παλαιοῦ προηνέχθησαν λόγοι. Η σκέψις, εἶπον οἱ ἀντιλέγοντες, ἥτις ἵσχυρίζεται ὅτι οὐδὲν δυνάμεια νὰ γνωρίσωμεν, ἀποβαίνει πρῶτον αἴρεσις δογματική, διότι μετὰ βεβαιότητος διατείνεται ὅτι ἀνέφικτος τὸ παράπαν εἶναι ἡ γνῶσις. Ἐκ τούτου δὲ καθίσταται αὕτη ἀρνητικὸς δογματισμός. Ἐπειτα ἡ σκέψις φαίνεται ἀναιρούσα ἕαυτήν διότι, ἐὰν πᾶσα γνῶσις εἶναι ἀβεβαία, ἀβεβαία εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν σκεπτικῶν ἡ ἀναιρούσα τὴν γνῶσιν. Πρὸς τούτοις ἀγει ἡ σκέψις εἰς ἐπιστημονικὴν ἀδιαφορίαν (indifferentismus), ἥτις εἶναι μέγιστος πολέμιος τῆς ἐπιστημονικῆς ζητήσεως.

«Ἀλλ'» εἶναι ἀναντίλεκτον ὅτι ἡ σκέψις, ἡ τὴν ἀμφιβολίαν εἰσάγουσα ἐν μετριωτέρᾳ ἐννοίᾳ, κρίνουσα καὶ ἐλέγχουσα καὶ κατοχυρούσα τὴν γνῶσιν καὶ φρερομένη πρὸς τὴν καλουμένην σκεπτικὴν θεωρίαν (relativismus) δὲν ἀστοχεῖ τοῦ ἀληθοῦ. «Οτι ἡ γνῶσις εἶναι τεκμαράκοντατηρία ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΒΟΡΕΑ

σχετική, ἡρημένη τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν περιστάσεων, εἶναι ἀναντίλεκτος ἀλήθεια, κυρουμένη καὶ ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Πολλοῦ δὲ λόγου ἀξία εἶναι ἡ σκέψις καὶ ὡς μέθοδος ἐν πάσῃ ἐπιστημονικῇ ἔρεύνῃ. Ἐὰν δὲ ἴσχύῃ τοῦτο περὶ πάσης ἐπὶ μέρους ἐπιστήμης, ἀνάγκη νὰ κρατῇ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ζητήσει, δῆτα δὲ λόγος εἶναι οὐχὶ περὶ ἐξετάσεως ὅντων καὶ φαινομένων ὑποκειμένων εἰς τὴν ἀμεσον παρατήρησιν, ἀλλὰ περὶ περαίτέρῳ ἐπεξεργασίᾳς τῶν πορισμάτων τῆς παρατηρήσεως ταύτης καὶ περὶ συνθετωτάτων δημιουργιῶν, οἷα ἡ περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρία.

Περὶ τοῦ πραγματισμοῦ ὡς γνωσιολογικῆς θεωρίας πᾶς μαρρός λόγος παρέλκει. Τὸ ἀληθὲς δὲν δύναται νὰ ταυτίζηται πρὸς τὸ ὕφελιμον. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς πραγματικότητος, ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς ὕφελείας ἢ τῆς βλάβης, ἥτις δύναται ἐξ αὐτῆς νὰ προκύψῃ. Οὐδὲ πρὸς δικαίωσιν τῆς θρησκείας, πρὸς δὲν σκοπὸν κυρίως καὶ ἐδημιουργήθη, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ θεωρία αὕτη διὸ κατεδιάσθη καὶ ὑπὸ τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ὁ πραγματισμὸς μία τῶν πολλῶν μορφῶν τῆς καλουμένης νεωτεριζούσης σχολῆς (modernismus).

Καὶ περὶ τῆς θεωρίας τῶν πλασμάτων τοῦ Vaihinger Ισχύει διτι ἐλέχθη περὶ τοῦ πραγματισμοῦ, πρὸς δὲν συνάπτεται. Καὶ αὕτη σπουδάζει νὰ ταυτίσῃ τὸ ἀληθὲς πρὸς τὸ ὕφελιμον, δὲν διακρίνει δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς πλαίνης. Ἐπειτα ἡ θεωρία αὕτη αἴρουσα τὸ δυνατὸν τῆς γνώσεως αἴρει μία καὶ ἐαυτήν, διπλῶς ἡ ἀκρα σκέψις.

Αἱ δύο ὑπολειπόμεναι σχολαὶ, αἵτινες συνάπτονται μᾶλλον πρὸς τὴν σκεπτικήν, πειρῶνται δὲ νὰ συμβιβάσωσι ταύτην πρὸς τὴν δογματικήν θεωρίαν, φαίνονται ἐγγύτερον οὖσαι τῆς ἀληθείας. Ἡ θετικὴ αἵρεσις, ἥτις τὴν ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας γνῶσιν ἐγκρίνουσα σπουδάζει νὰ φιλάσῃ μέχρι τῆς ἀνευρέσεως τῶν νόμων τῶν ἐν τῇ φύσει ισχυόντων, ἀποκρούει μόνον πᾶσαν ἐπιστήμην διάφορον ἔχουσαν ἔργον τοῦ τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν, δὲν παραγνωρίζει δὲ τὴν δρμὴν τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ, ἥτις οὐχὶ μόνον τῶν ἐπὶ μέρους ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου τὴν κατάληψιν ἐπιδιώκει.

Πολλῷ μᾶλλον εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην στοιχεῖ ἡ τοῦ δρμοῦ στοχαζομένη κριτικὴ σχολή, ἥτις δρμωμένη ἀπὸ τῆς πεποιθήσεως δτι ἡ γνῶσις εἶναι μέχρι τινὸς ἐφικτὴ ἐκδέχεται τὴν φιλοσοφίαν ὡς καθολικὴν ἐπιστήμην, ἥτις ἀφετηρίαν ἔχουσα τὰ διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος συναγόμενα πορίσματα τῶν κατὰ μέρος ἐπιστημῶν δύναται νὰ δημιουργῇ θεωρίας πρὸς ἔρμηνεαν τοῦ κόσμου καὶ

τοῦ βίου καὶ μετά τινος πιθανότητος νὰ συμπεραινῃ περὶ τε τοῦ παρελθόντος καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος»⁽¹⁾.

Καὶ ἐν τῷ προβλήματι τῷ περὶ τῆς πηγῆς τῆς γνώσεως ἀντιφερόμενος πρὸς τὴν ἀκραν δρυδολογικὴν σχολὴν, καθ' ᾧν πηγὴ μόνη ἡ κυριωτάτη τῆς γνώσεως γίνεται δ λόγος, ἡ καθαρὰ νόησις, διὸ ἡς δ ἀνθρωπος ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας δύναται νὰ εὑρίσκῃ ἀληθείας ἐκ τῶν προτέρων, ὡσαύτως δὲ τὴν ἀκραν ἐμπειρικήν, ἥτις μόνην ἡ ἀνθρωπίτικην πηγὴν τῆς γνώσεως θεωρεῖ τὰς αἰσθήσεις, ὑπολαμβάνει δὲνθές ἐξ ἀρχῆς χάρτην ἀγραφον τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν, πρεσβεύει μετὰ τῆς κριτικῆς σχολῆς, δτι καὶ ἡ ἐμπειρία καὶ δ λόγος γίνονται ἄμα πηγὴ τῆς γνώσεως καὶ κριτήριον τῆς ἀληθείας. «Κάλλιστα μέν», λέγει, «ἡ δρυδολογικὴ σχολὴ ἔχειρει τὴν μετοχὴν τῆς νοήσεως ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῆς γνώσεως, ἀλλ' οὐχὶ δρυθές ὑπερτιμᾷ τὴν συμβολὴν αὐτῆς, διδάσκουσα δτι παράγει ἀληθείας, αἵτινες δὲν δύνανται πράγματι διὸ αὐτῆς μόνης νὰ γεννῶνται. «Ολος ἐξ ἐαυτῆς οὐδὲν δύναται νὰ κατασκευάζῃ ἡ νόησις ἀνευ τῆς συνεργίας τῆς ἐμπειρίας. »Ἐμφυτοι ἔννοιαι καὶ ἴδεαι, εἴτε θεωροῦνται ὡς ἕξι τῆς συνειδήσεως, καθ' αὐτὰς ὑφιστάμεναι, εἴτε ἐν τῇ συνειδήσει ὡς ἀποτελεσμάτιναι, δὲν δύνανται κυρίως εἰπεῖν νὰ ὑπάρχωσι. Πρὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐμπειρίας οὐδεμία ὑπάρχει ἀποτελεσμάτινη γνῶσις, οὐδεμία ἔννοια, οὐδεμία κρίσις. Παραστάσεις καὶ ἔννοιαι καὶ ἴδεαι δὲν εἶναι πράγματα, ἀτινα ἐμφυτα δντα θὰ ἡδύναντο διὰ κληρονομικότητος νὰ μεταδίδωνται ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἀτόμον. Πάντα ταῦτα εἶναι προϊόντα τῆς νοήσεως, ἀτινα συντελοῦνται διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐμπειρίας. Νοητικαὶ προδιαθέσεις μόνον ὑπάρχουσιν ἐμφυτοι, αἵτινες εἶναι κατ' ἀληθείαν ἱκανότητες ψυχικαὶ ἔγγινδιμεναι ἐν ἡμῖν διὰ μακρᾶς νοητικῆς ἐνεργείας καὶ ἀσκήσεως καὶ ἀπὸ γενεᾶς μεταδιδόμεναι εἰς γενεὰν καὶ ἐκδηλούμεναι ἐκάστοτε δσάκις παρέχεται ἀφορμή, δν τρόπον αἱ δρμαὶ καὶ τὰ δρμέμφυτα. Εἶναι δῆλα δὴ ἡ ἀνθρωπίνη συνειδητική ὅστε, ὑπὸ παντοῖων ἀφορμῶν κινουμένη, νὰ δημιουργῇ παραστάσεις καὶ ἔννοιας καὶ ἴδεαις. Δὲν πρόκειται λοιπὸν ἐνταῦθα περὶ ἐμφύτων ἔννοιῶν κυρίως εἰπεῖν καὶ ἴδεῶν ὑπαρχουσῶν ἐκ τῶν προτέρων, a priori, ὡς διδάσκει ἡ δρυδολογικὴ σχολή, ἀλλὰ μόνον περὶ ἀρχῆς παραρχούσης ἐν ἡμῖν ἱκανότητος, διὸ ἡ ψυχὴ πρὸς τὰς ἐκάστοτε παρεχομένας ἀφορμὰς ἀντιδρῶσα δημιουργεῖ τὰ παντοῖα φαινόμενα καὶ γεγονότα τοῦ ψυχικοῦ βίου. Καὶ αὐτὰ τὰ λεγόμενα λογικὰ ἀξιώματα ἀπὸ τοιαύτης προδιαθέσεως ἔχουσι τὴν ἀφετηρίαν.

(1) Θεοφίλου Βορέα, 'Λακαδημεικά, 3, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, 1985 σελ. 70 κ. Ἑ.Σ.